
In weer en wind

Educatief project rondom kunst in de openbare ruimte van Groningen

Theater van de Natuur

ADRIAAN NETTE / vanaf 1996 / Sellinger, Dennenweg toneelkader: roestvrij staal, hoogte 180 cm / bank: Belgisch hardsteen, hoogte: 70 cm / traptreden: Belgisch hardsteen, 150 x 80 x 20 cm. Eigendom Waterschap Hunze en Aa's

In weer en wind

Educatief project rondom kunst in de openbare ruimte van Groningen

PRIMAIR ONDERWIJS EN

ONDERBOUW VOORTGEZET ONDERWIJS

In weer en wind. Educatief project rondom kunst in de openbare ruimte van Groningen is een uitgave van de Provincie Groningen, februari 2011

Projectleiding: IVAK, KunstStation C

Inhoud

VOORWOORD

DEEL 1

INLEIDING

1. Educatief project *In weer en wind* in de klas 8
2. Hoe om te gaan met *In weer en wind*? 9
3. Kerndoelen Primair Onderwijs 9

DEEL 2

ALGEMEEN: KUNST IN DE OPENBARE RUIMTE

1. Algemeen 13
2. De vier thema's 13

DEEL 3

LESSEN VOOR MIDDEN- EN ONDERBOUW PRIMAIR ONDERWIJS

Lessen: Algemeen

- De eerste les: Basiskennis kunst in
de openbare ruimte 17
- Lessuggesties onderbouw: algemeen 18

Lessen: Landschap

- Wie was hier? 18
- Lessuggesties onderbouw: Landschap 1 18
- Ga de wind vangen 19
- Lessuggesties onderbouw: Landschap 2 19

Lessen: Geschiedenissen

- Maak je eigen monument 20

Lessen: Bouwwerken en onderkomens

- En plots heb je een bouwsel 21
- Lessuggesties onderbouw: Bouwwerken en
onderkomens 22

Lessen: Taal

- Maak een vormgedicht 22
- Maak een letterobject 23

COLOFON

26

Voorwoord

Waarom is het belangrijk dat kinderen kunst ervaren?

Plots stonden er vier stenen van de Duitse kunstenaar Ulrich Rückriem in het Zwin (op de grens van Nederland en België), de plek waar ik ben opgegroeid.

Waarom stonden ze daar? Ik moest ze aanraken, er tegenaan staan en er tussendoor lopen. De plek waar ik als kind zo vaak kwam, kreeg ineens een andere betekenis. Dit was het begin van mijn fascinatie voor kunst in de openbare ruimte.

Hoe vaak loop je niet door je stad of dorp zonder te zien dat er allerlei kunstwerken om je heen staan? Wanneer ze er opeens niet meer zijn, dan pas mis je ze. Kunst in de openbare ruimte vertelt een verhaal: een verhaal over de plek, over de geschiedenis. Het geeft de plek een gezicht.

In weer en wind. Educatief project rondom kunst in de openbare ruimte van Groningen geeft handvatten om kinderen bewuster te laten kijken; kinderen hun eigen omgeving met andere ogen te leren zien en ze te laten ervaren dat de wereld er anders uitziet dan ze misschien dachten. Kunst in de openbare ruimte roept vragen op. Vragen waarop meerdere antwoorden mogelijk zijn. Kinderen leren hun eigen mening te vormen, deze te verwoorden en om te zetten in een eigen beeldtaal. Dit is identiteitvormend. Het wil hen een ruimere blik op de wereld geven. Daarom vind ik het belangrijk dat kinderen kunst ervaren!

Jos Boerjan,
Beeldend kunstenaar en docent beeldende vakken
december 2010

Deel 1

Inleiding

1. *In weer en wind*. Educatief project rondom kunst in de openbare ruimte van Groningen

In weer en wind. Educatief project rondom kunst in de openbare ruimte van Groningen is ontwikkeld door IVAK en KunstStation C in opdracht van de provincie Groningen (Beleid Kunst en Ruimte).

Het project is speciaal bedoeld voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs en de boven- en middenbouw van het primair onderwijs. Voor de onderbouw zijn lessuggesties toegevoegd (deze zijn te vinden in het gedeelte van de middenbouw). Met deze uitgewerkte lessen en lessuggesties kan elke docent aan de slag.

Bij het ontwikkelen van dit project is nauw samengewerkt met Ankie Boomstra, schrijfster van het boek *In weer en wind. 30 kunstwerken in Groningen*. In haar boek gaat zij uit van de volgende thema's:

- Landschap
- Geschiedenissen
- Bouwwerken en onderkomens
- Taal

Ankie Boomstra heeft 30 kunstwerken geselecteerd. Zij heeft zich in deze keuze laten leiden door de artistieke kwaliteit van de werken en de relatie met de vier thematische invalshoeken.

In het educatieve deel van dit project wordt het boek van Ankie Boomstra gevolgd, dus ook de vier thema's. Daarnaast is het aangevuld met een algemeen deel. Alle scholen in de provincie Groningen ontvangen een exemplaar van dit boek.

De kunstwerken die in het boek van Ankie Boomstra worden behandeld, zijn:

Landschap

- Arie Berkulin, *Hongerige wolf*, Finsterwolde
- Gjalt Blaauw, *Zonder titel*, Groningen
- Martin Borchert, *Waaiboel*, Nieuw Statenzijl
- Kie Ellens, *Waving, not drowning*, Stadskanaal
- Han Jansen, *Inkleuringen van het wad*, Waddenzee en Dollard
- Erick de Lyon, *N.NO.O.ZO.Z.ZW.W.NW.N.*, Groningen
- Erick de Lyon ism. Wim Boetze, *natte Ogen*, Winschoten
- Semna van Ooy, *Herinnering aan een plek*, Finsterwolde
- Dennis Oppenheim, *Directed Seeding - Cancelled Crop*, Finsterwolde

- Mark Ruygrok, Het Slochter molecule, A7, afslag Hoogezand/Slochteren
- Frank Sciarone, Moor, Veelerveen

Geschiedenissen

- Armando, Werkmanmonument (Der Baum), Groningen
- Groenewoud/Buij, Á la recherche du temps perdu, Haren
- Jan Kuipers, Optima Philosophia Sapiente est Meditatio Mortis, Wittewierum
- Jorgen Leijenaar, 1787, Stadskanaal
- Mattheus Meesters, Monument Oterdum, Delfzijl
- Gert Sennema, Zonder titel, Grijskerk
- Wladimir de Vries, Landbouw en veeteelt, Groningen
- Eduard Waskowsky, Joods Monument, Groningen

Bouwwerken en onderkomens

- Atelier Van Lieshout, S-T-A-Rwagon, Stadskanaal
- Coop Himmelb(l)au, Video clip folly, Delfzijl
- Jean Bernard Koeman, De Ring van Vinkhuizen, Groningen
- John Körmeling, Starthuisje, Slochteren
- Observatorium, Otium, Hoogezand

Taal

- Stanley Brouwn, Zonder titel, Zuurdijk
- Anne Hilderink, C.O. Jellemapad, Leens
- Peter de Kan, over bruggen, Groningen
- Pieter Laurens Mol, Les Tranches de Vie (12 etudes), Obergum (Winsum)
- Adriaan Nette, Theater van de Natuur, Sellingeren
- K. Schippers / Marten Jongema, WAT ER, Appingedam-Overschild

2. Hoe om te gaan met het educatief project *In weer en wind?*

In dit project ontdekken leerlingen dat kunst en vormgeving overal om hen heen kan zijn. Dat de identiteit van de provincie Groningen verbeeldt wordt door de beeldende kunst in de openbare ruimte. Dat beeldende kunst de kwaliteit van de leefruimte kan verhogen. En dat de eigen identiteit mede bepaald wordt door de leefomgeving.

Er wordt gewerkt met de vier eerder genoemde thema's, voorafgegaan door een algemeen deel. In dit algemene deel komen kunstwerken en hun omgeving en (onder andere) de volgende begrippen aan bod:

techniek, materiaal, vorm, figuratief, abstract, structuur, textuur.

Het is belangrijk dat de eerste twee lessen van het algemene deel daadwerkelijk worden uitgevoerd (voor het primair onderwijs is dit één les). Deze eerste twee lessen 'Kunstwerken in de openbare ruimte' geven de leerlingen de gewenste basiskennis (om die reden zijn deze twee lessen genummerd met 1 en 2).

Na de eerste twee lessen met de basiskennis kan elke docent willekeurig een les kiezen. Elke les gaat uit van één van de kunstwerken uit het boek *In weer en wind*. Het boek kan gebruikt worden als extra achtergrondinformatie. Tevens zijn de lessen om te bouwen naar kunstwerken die in de buurt van school staan. Dit vraagt meer eigen inbreng van de docent.

Dit project is zo opgezet dat de docent er zelf mee kan werken. Wanneer een docent toch de behoefte voelt meer vakkennis in school te halen, kan bijvoorbeeld een professioneel kunstenaar ingehuurd worden. Voor het vinden van de juiste kunstenaar kunt u voor advies terecht bij het IVAK te Delfzijl en KunstStation C te Winsum.

3. Kerndoelen Kunstzinnige oriëntatie - Primair Onderwijs

Karakteristiek

Door middel van een kunstzinnige oriëntatie maken kinderen kennis met kunstzinnige en culturele aspecten in hun leefwereld. Het gaat bij dit domein om kennismaking met dié aspecten van cultureel erfgoed waarmee mensen in de loop van de tijd vorm en betekenis hebben gegeven aan hun bestaan. Het gaat bij kunstzinnige oriëntatie ook om het verwerven van enige kennis van de hedendaagse kunstzinnige en culturele diversiteit. Dit vindt zowel op school plaats, als via regelmatige interactie met de (buiten)wereld. Kinderen leren zich aan de hand van kunstzinnige oriëntatie open te stellen: ze kijken naar schilderijen en beelden, ze luisteren naar muziek, ze genieten van taal en beweging. Kunstzinnige oriëntatie is er ook op gericht bij te dragen aan de waardering van leerlingen voor culturele en kunstzinnige uitingen in hun leefomgeving. Ze leren daarnaast zichzelf te uiten met aan het kunstzinnige domein ontleende middelen:

- ze leren de beeldende mogelijkheden van diverse materialen onderzoeken, aan de hand van de

aspecten kleur, vorm, ruimte, textuur en compositie;

- ze maken tekeningen en ruimtelijke werkstukken;
- ze leren liedjes en leren ritme instrumenten te gebruiken als ondersteuning bij het zingen;
- ze spelen en bewegen.

Waar mogelijk worden daarbij onderwerpen gebruikt die samenhangen met die uit andere leergebieden. Het onderwijs wordt daardoor meer samenhangend en mede daardoor betekenisvoller voor leerlingen. Maar voorop staat natuurlijk de authentieke bijdrage van kunstzinnige oriëntatie aan de ontwikkeling van kinderen.

Kerdoelen Primair Onderwijs

- 54 De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.
- 55 De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.
- 56 De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

foto?

DEEL 2

Algemeen: kunst in de openbare ruimte

Algemeen

De openbare ruimte is de plek waar mensen elkaar ontmoeten. Als je wilt, kun je er iedereen aanspreken. Mensen kunnen er ongeacht hun sociale achtergrond op vrijblijvende wijze contacten leggen en onderhouden.

De openbare ruimte is vrij toegankelijk. Hier kun je samenzijn om te spelen, praten, wandelen, fietsen, je mening te verkondigen of gewoon om niets te doen. Pleinen en straten in steden en dorpen, parken, wegen en rivieren, stations en vliegvelden, meren en zeeën, winkelcentra, musea, internet, bos en strand, dat alles is openbare ruimte.

Welke rol speelt kunst in de openbare ruimte?

Een kunstwerk kan een bepaalde plek accentueren, affiniteit of aversie oproepen, opvallend aanwezig zijn of juist opgaan in haar omgeving, een plek een gezicht geven, een ontmoetingsplek zijn, herinneringen levend houden.

Soms is het zo vanzelfsprekend dat een kunstwerk ergens staat, dat we het niet eens meer altijd zien. Soms trekt het juist onze aandacht. Het kunstwerk gaat bij een plek horen en we zouden het missen als het er niet meer is.

Kunst in de openbare ruimte. Het is kunst van en vóór iedereen! Een beeldtentoonstelling in de openbare ruimte. Iedereen kijkt er naar met zijn/haar eigen unieke blik, geniet van het kunstwerk, verzint er een verhaal bij, ergert er zich aan, of...

2. De vier thema's uit het boek *In weer en wind. 30 kunstwerken in Groningen*

a. Landschap

De kunst maakt deel uit van het landschap. Land art was hiervoor vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw het overkoepelende begrip.

We onderscheiden twee benaderingen (al is het nooit zo zwart-wit als hieronder gesteld):

- De kunstenaar maakt gebruik van vegetatie, water, lucht en aarde naast andere mogelijke materialen. Hier gaat het kunstwerk op in het landschap.
- De kunstenaar voegt 'onnatuurlijke' elementen toe aan het landschap. De interactie tussen natuur en object vormt het kunstwerk. Het kunstwerk is juist opvallend aanwezig als eigen vorm in het landschap.

Wat is Land art?

De term *land art* duikt in de jaren '60 op in de beeldende kunst. Land art stond oorspronkelijk voor een richting waarbij de kunstenaar het museum verruilde voor de vrije natuur. Maar Richard Long en Robert Smithson bijvoorbeeld werkten op zulke geïsoleerde plaatsen dat het voor het publiek onmogelijk was er heen te gaan. Om het publiek toch kennis te laten maken met hun werk werd dit vastgelegd op foto, film of door middel van een geluidsregistratie. Land art is nog altijd een begrip in de hedendaagse kunst.

Enkele land art kunstenaars zijn:

Richard Long, die de natuur in duikt en daar veel van zijn werken ter plekke maakt.

Hij gebruikt materiaal dat hij tijdens zijn tocht tegen komt. Het landschap is zowel zijn atelier als zijn presentatieruimte.

Andere kunstenaars die op deze manier werken zijn: Dennis Oppenheim, Robert Smithson, Andy Goldsworthy, Michael Heizer.

Christo en Jeanne- Claude deden ingrepen in het landschap door bijvoorbeeld:

- Elf eilanden in te pakken.
- Een gordijn van 39 km te spannen in het landschap waardoor een grens ontstond (Japan).
- De kust van Little Bay Australië in te pakken.

Wolfgang Laib werkt niet in de natuur, maar haalt alles wat de natuur produceert naar zijn atelier.

Kunstwerken in de provincie Groningen die een relatie met het landschap aangaan:

- Arie Berkulin, *Hongerige wolf*, Finsterwolde
- Gjalb Blaauw, *Zonder titel*, Groningen
- Martin Borchert, *Waaiboel*, Nieuw Statenzijl
- Kie Ellens, *Waving, not drowning*, Stadskanaal
- Han Jansen, *Inkleuringen van het wad*, Waddenzee en Dollard
- Erick de Lyon, *N.NO.O.ZO.Z.ZW.W.NW.N.*, Groningen
- Erick de Lyon *ism. Wim Boetze, natte Ogen*, Winschoten
- Semna van Ooy, *Herinnering aan een plek*, Finsterwolde
- Dennis Oppenheim, *Directed Seeding - Cancelled Crop*, Finsterwolde
- Mark Ruygrok, *Het Slochter molecule*, A7, afslag Hoogezand/Slochteren
- Frank Sciarone, *Moor*, Veelerveen

b. Geschiedenissen

In onze cultuur is het gebruikelijk om gebeurtenissen en/of personen uit het verleden in herinnering te houden door kunstwerken of gedenktekens te realiseren. Over het algemeen noemen we dit een monument.

Wat is een monument?

Monumenten hebben altijd een verhaal in zich. We willen graag herinneringen levend houden, herinneringen aan dat wat er gebeurd is of dat wat er niet meer is. Verschillende benaderingen zijn mogelijk:

- Het herinneren van een persoon, denk bijvoorbeeld aan het Werkmanmonument van Armando.
- Het herinneren van een gebeurtenis, zoals de verdwijning van het dorp Oterdum verbeeld in het kunstwerk van Mattheus Meesters.
- Het gedenken van grote historische gebeurtenissen, zoals de Tweede Wereldoorlog: het 'Transformatorhuisje' van Gert Sennema.

c. Bouwwerken en onderkomens

In Groningen staan enkele kunstwerken waar je met het zelfde gemak van zou kunnen zeggen dat het hier meer om architectuur dan om kunst draait. Toch hebben we hier wel degelijk te maken met kunst in de openbare ruimte. Het zijn kleine gebouwtjes met een bijzondere vormgeving en soms ook een bijzondere gebruiksfunctie, zoals:

- Atelier Van Lieshout, S-T-A-Rwagon, Stadskanaal
- Coop Himmelb(l)au, Video clip folly, Delfzijl
- Jean Bernard Koeman, De Ring van Vinkhuizen, Groningen
- John Körmeling, Starhuisje, Slochteren
- Observatorium, Otium, Hoogezand

d. Taal

Bij kunstwerken waarin taal een rol speelt, is dikwijls sprake van poëzie of van een poëtische tekst. Denk aan gedichten uitgehakt in steen of andere materialen.

Het was in het begin van de 20ste eeuw dat er een nieuwe stroming in de kunst opkwam: DADA.

In DADA was alles mogelijk; weg met regels en normen in de kunst! Taal, woorden en leestekens gingen een eigen leven leiden. Dichters, schrijvers, theatermakers en beeldend kunstenaars gingen samenwerken en bedachten totaal nieuwe kunstvormen.

Kunst hoefde niet louter mooi te zijn, kunst moest iets losmaken bij de mensen.

Kunstenaars die taal in hun werk gebruikten: Paul van Ostaijen, Paul Klee, Appolinaire, Jean Dubuffet. En natuurlijk René Magritte met zijn bekende schilderij 'Ceci n'est pas une pipe'. Op een subtiele manier laat

hij de kijker nadenken over de realiteit: een geschilderde pijp is nog geen werkelijke pijp.

Voorbeelden van kunstwerken in Groningen waarin taal een prominente rol speelt:

- Stanley Brouwn, Zonder titel, Zuurdijk
- Anne Hilderink, C.O. Jellemapad, Leens
- Peter de Kan, over bruggen, Groningen
- Pieter Laurens Mol, Les Tranches de Vie (12 etudes), Obergum (Winsum)
- Adriaan Nette, Theater van de Natuur, Sellingeren
- K. Schippers / Marten Jongema, WAT ER, Appingedam-Overschild

ERICK DE LYON IN SAMENWERKING MET WIM BOETZE / 2007 / Winschoten, Blijhamsterweggaarde, gras,
water, beton / diameter cirkels 150 meter. Eigendom Waterschap Hunze en Aa's

DEEL 3

Lessen voor onder- en midden- bouw primair onderwijs

LES – ALGEMEEN (MIDDENBOUW PO)

De eerste les: Basiskennis kunstwerken in de openbare ruimte

DOELSTELLING:

een eerste kennismaking met kunst in de openbare ruimte.

Aan het eind van de les kunnen de leerlingen enkele kunstwerken uit hun eigen omgeving benoemen en hebben ze deze bekeken, aangeraakt en beleefd.

KERNDROEL:

55

WERKVORMEN:

klassikaal: het bekijken van een film, groepsge-sprek, bezoeken en observeren van een kunstwerk

KUNSTWERK:

A la recherche du temps perdu - Groenewoud/Buij - Haren

NODIG:

film 'A la recherche du temps perdu'
voor middenbouw: tekenpapier, potlood en tekenplankje
voor onderbouw: fototoestel

LINK:

www.kunstopstraat.nl

Inleiding

Bekijk met de groep de film 'A la recherche du temps perdu'.

Instructie

Gesprek met de groep naar aanleiding van de film waarin de volgende vragen kunnen worden gesteld:

- Vinden de jongen en het meisje elkaar leuk? Waarom denk je dat?
- De jongen wil veel weggooiën, waarom zou hij dat doen?
- Het meisje wil aan de jongen laten weten dat zij hem leuk vindt. Hoe doet zij dat?
- Merkt de jongen dat zij hem leuk vindt?
- In het filmpje zitten veel voorwerpen. Welke voorwerpen heb je gezien?
- Enkele voorwerpen veranderen in brons, welke? Wat doet deze verandering met het voorwerp?

Gesprek met de groep over Kunst & Ruimte, waarin de volgende vragen kunnen worden gesteld:

- Zie je wel eens kunstwerken op straat? Waar? Welke?
- Mogelijk antwoorden: langs de snelweg (denk aan de Joker als je naar Groningen gaat of aan de

olifanten bij Almere, aan een kunstwerk in de buurt).

- Zoek op internet enkele foto's van kunstwerken die in de buurt van school staan.
- Bekijk de verschillen tussen kunstwerken die 'net echt' zijn en die 'abstract' zijn.
- Welke kunstwerken kende je al; welke zijn nieuw voor je?
- Welke kunstwerken vind je mooi en welke niet? En waarom wel, of waarom niet?

Verwerking 1

Ga met de groep naar een kunstwerk in de buurt van de school. Ga in een grote cirkel om het kunstwerk heen staan. Alle leerlingen blijven op dezelfde plek staan. Bekijk het kunstwerk met de groep en bespreek het aan de hand van de volgende aandachtspunten:

- Kun je vertellen wat je allemaal ziet?
- Laat verschillende leerlingen vertellen wat zij zien.
- Ziet iedereen wel hetzelfde?

Nu lopen alle leerlingen tien passen met de klok mee. Laat de leerlingen opnieuw het kunstwerk beschrijven en laat ze ervaren dat het kunstwerk er anders uitziet als je op een andere plek staat. Variaties in waarneming kun je ook krijgen door op de grond te gaan zitten, liggen of juist op een verhoging te gaan staan.

Andere aandachtspunten zijn:

- Is het kunstwerk warm of koud?
- Hoe voelt het kunstwerk, glad of ruw?
- Zitten er scherpe randjes aan?
- Kan het kunstwerk gemakkelijk stuk gaan?
- Waar is het kunstwerk van gemaakt?
- Hoe zou de kunstenaar dit gemaakt hebben?
- Heeft het kunstwerk ook een naam?
- Kun je de naam van de kunstenaar vinden?

Verwerking 2

Zet de hele groep in een grote kring om het kunstwerk, deel papier, potlood en plankjes uit. Laat de leerlingen het kunstwerk tekenen. Wijs de leerlingen vooral op hun standpunt.

Reflectie

Terug komend op school worden alle tekeningen naast elkaar gehangen. Bespreek de overeenkomsten en verschillen.

LESSUGGESTIE ONDERBOUW: ALGEMEEN

Deze les is ook geschikt voor de onderbouw. Volg de inleiding, instructie en verwerking 1 als beschreven bij de middenbouw. Vervang verwerking 2 door: Bekijk het kunstwerk van alle kanten en van dichtbij, van veraf, uit de hoogte (staand op een bankje), heel laag (liggend op de grond) enz. Maak van elk standpunt een foto.

Reflectie

Print die foto's uit en hang ze naast elkaar in het klaslokaal. Bespreek de overeenkomsten en verschillen.

LES – LANDSCHAP (MIDDENBOUW PO) Wie was hier?

DOELSTELLING:

de leerlingen leren het begrip land art en weten dit te integreren in een eigen beeldend proces. Aan het eind van de les hebben de leerlingen een stukje grond ingezaaid in een eigen gemaakte vorm.

KERNDOEL:

54, 55 en 56

WERKVORMEN:

klassikaal: film bekijken en uitleg over land art in drietallen: uitwerken van de opdracht 'Wie was hier?'

KUNSTWERK:

Directed seeding- Cancelled Crop - Dennis Oppenheim Finsterwolde
Inkleuring van het wad - Han Jansen - Waddenzee en Dollard

NODIG:

kartonnen letters (25 x 25 cm), dik papier (50 x 65 cm), potloden, schaar, stanleymes, lijm gereedschappen zoals, schop, hark, emmers bloemenzaad
foto- of filmcamera

LINK:

<http://player.omroep.nl/?afID=10509312>

Inleiding

Bekijk met de klas de film 'Gerry maakt graancirkels' (een aflevering van Try Before You Die - BNN, 10 januari 2010).

Instructie

Zoek op internet naar foto's van kunstwerken gemaakt door land art kunstenaars. Denk aan Richard Long, Robert Smithson, Andy Goldworthy, Dennis Oppenheim.

- Kijk er met de groep naar en laat de leerlingen er op reageren. Enkele voorbeeldvragen:
- Wat zie je?
- Waar is het kunstwerk van gemaakt?
- Waar is het kunstwerk? In het bos, de woestijn, de zee, een veld?
- Wat vind je er van?

Bekijk nu het werk van Dennis Oppenheim in het boek *In weer en wind. 30 kunstwerken in Groningen*.

Verwerking

Maak 26 letters van dun karton, afmetingen 25 x 25 cm. Maak groepjes van drie.

De leerlingen maken een nieuwe vorm door drie kartonnen letters te combineren. Laat de leerlingen hier een tijdje mee spelen. Ze mogen de letters ook in stukken knippen. Belangrijk is wel dat alle stukken gebruikt worden.

De nieuwe vorm (positief sjabloon) wordt op een groot

MARTIN BORCHERT / 1996 / Nieuw Statenzijl roestvrij staal, composiet, beton, bladgoud / hoogte 771 cm.

Eigendom Waterschap Hunze en Aa's

stevig vel papier (50 x 65 cm) gelegd. De leerlingen tekenen met potlood de contouren. Dit wordt uitgeknipt: waardoor een negatief sjabloon ontstaat (een lege binnenruimte).

Zoek een geschikt stuk grond (grasveld, schooltuin, tuin van de meester). Laat de leerlingen het omspitten en maken het onkruidvrij. Elk groepje krijgt een stukje grond van 50 x 65 cm. Elk groepje legt het sjabloon op de grond. De leerlingen zaaien hun eigen stukje grond in, in de vorm van hun eigen sjabloon. Het gebruikte zaad kan divers zijn.

Reflectie

Bekijk en fotografeer elke week de stand van zaken.

LESSUGGESTIE ONDERBOUW: LANDSCHAP 1

Bespreek met de leerlingen de begrippen cirkel, lijn en vierkant. Ga met de groep naar het schoolplein. Laat alle leerlingen natuurlijke materialen zoeken: takjes, stenen, bladeren.

Maak met alle leerlingen een cirkel van deze natuurlijke materialen.

LES – LANDSCHAP (MIDDENBOUW PO) Ga de wind vangen!

DOELSTELLING:

de leerlingen leren wind zichtbaar te maken. Aan het eind van de les hebben de leerlingen een eigen windvaan gemaakt.

KERNDIEN:

54, 55, 56

WERKFORMEN:

klassikaal: uitleg over wind, windwijzers en -vanes

Individueel: het maken van een windvaan

KUNSTWERKEN:

Waaiboel - Martin Borchert - Nieuw Statenzijl

N.NO.O.ZO.Z.ZW.W.NW - Erick de Lyon - Groningen

NODIG:

middenbouw: plastic zakjes, ballon

kussenslopen, schaar, touw, textielverf, pitriet en bamboestok

onderbouw: twee lappen stof, textielstiften,

schaar, naaimachine, lijm

vlaggenmast, touw

LINK:

www.brascamp.nl/windvaan

Inleiding

Houd een gesprek met de groep aan de hand van de volgende vragen:

Heb je wel eens de lucht langs je lichaam gevoeld wanneer je hard rent? Weet je dat als je heel goed blijft voelen, je ook de lucht op je wangen voelt wanneer je stilstaat?

Heb je de wind wel eens gevoeld? Hoe voelt dat?

Kun je wind ook zien?

Hoe ben je vanochtend naar school gekomen? Lopend of op de fiets? Heb je de wind gevoeld? Hoe lang doe je erover als je tegenwind hebt? Hoe lang bij wind in de rug?

Laat een opgeblazen ballon leeg lopen: de eenvoudigste manier om het principe van wind te laten zien.

Instructie

Houd een groepsgesprek over hoe je wind kunt laten zien.

Ga met de klas naar buiten, neem plastic zakjes mee. En ga de wind vangen.

De leerlingen houden het plastic zakje hoog in de lucht. Op het teken van de docent gaan ze rennen en langzaam lopen. Ze kijken naar wat er met het plastic zakje gebeurt.

Bespreek met de leerlingen wat ze gezien hebben.

We hebben de wind gevangen.

Verwerking

De leerlingen maken een windvaan (zie foto)

Verzamel oude kussenslopen. Houd twee zijnaden dicht en knip de laatste naad open. Zo kan de wind er als in een windvaan doorheen blazen.

Bind stukjes van de sloep af met touw (strak).

Maak verschillend gekleurde verfbaden met textielverf (koudwaterverf, oplospoeder te koop bij de drogist). Leg de kussenslopen in het verfbad, volg de aanwijzingen op de verpakking.

Na het verven drogen en verwijder de touwtjes.

Maak twee cirkels van pitriet en bevestig die aan de openingen van de kussensloop.

Maak een bamboestok met touw aan de kussensloop vast. Nu heeft iedereen zijn/haar eigen windvaan.

LESSUGGESTIE ONDERBOUW: LANDSCHAP 2

Suggestie 1: Vang de wind

Beschilder een stok.

Neem een plastic zak, maak de stok met nietjes aan de zak vast.

Ga met de leerlingen naar buiten. Loop over het schoolplein met de stokken omhoog. Loop langzaam of snel. Hoe ziet de zak eruit als je langzaam loopt, hoe ziet hij eruit als je heel hard rent?

Terug gekomen in de klas maken de kinderen een tekening van dat wat ze buiten gezien hebben.

Suggestie 2: We maken een grote vlag

Houd een kringgesprek met de kinderen over dieren.

Neem een grote lap stof; hier wordt de vlag van gemaakt.

Van een andere licht gekleurde lap worden kleine stukjes geknipt. Elke leerling krijgt een stukje stof en maakt hier een tekening met textielstiften op, naar aanleiding van het kringgesprek.

Naai alle tekeningen op de grote lap stof en leg er een zoompje in.

Bevestig er een touw aan en de vlag is klaar!

Hang de vlag aan de vlaggenmast van school of op een ander hoog punt.

Kijk een week lang elke ochtend naar de vlag en benoem de wind: waait het hard of zacht? Hoe zie je dat?

Bekijk nu ook goed het kunstwerk 'Waaiboel' van Martin Borchert.

LES – GESCHIEDENISSEN (MIDDENBOUW PO) Maak je eigen monument

DOELSTELLING:

de leerlingen maken kennis met verschillende monumenten. Aan het eind van de les hebben zij een verhaal als monument gemaakt.

KERND OEL:

54, 55 en 56

WERKVORMEN:

klassikaal: uitleg over een monument

individueel: verhaal schrijven

KUNSTWERKEN:

Zonder titel - Gert Sennema - Grijpskerk

Oterdum - Mattheus Meesters - Delfzijl (dijk Oterdum)

1787 - Jorgen Leijenaar - Stadskanaal

Optima Philosophia Sapiente est Meditatio Mortis - Jan Kuipers - Wittewierum

Landbouw en veeteelt - Wladimir de Vries - Groningen

Joods Monument - Eduard Waskowsky - Groningen

Werkmanmonument - Armando - Groningen

NODIG:

schrijfpapier en pen

tekenpapier en potloden, kleurpotloden, oliepastel

LINK:

<http://www.youtube.com/watch?v=lvjvrywgmYM>

Inleiding

Vraag aan de leerlingen of zij zich iets herinneren wat in de klas of op het schoolplein is gebeurd en wat helemaal te gek of juist niet leuk was? Allerlei zaken kunnen aan de orde komen. Een feest toen de school jarig was, de musical van groep acht, het schoolreisje, de sportdag: positieve herinneringen. Er zijn ook minder leuke momenten. Bijvoorbeeld: iemand die veel gepest wordt, vechten op het schoolplein, een klasgenoot die heel erg ziek is.

Instructie

Bekijk en bespreek met de groep de kunstwerken 'Transformatorhuisje', 'Oterdum' en '1787'.

Vertel welke verhalen achter deze kunstwerken zitten.

In elk dorp of elke stad staat wel een monument; bespreek dit monument met de leerlingen. Vertel het verhaal achter dit monument.

Verwerking

De leerlingen schrijven een verhaal over een bijzondere gebeurtenis uit hun leven.

De leerlingen maken hier een tekening bij. Dit is hun monument geworden.

LES - BOUWERKEN EN ONDERKOMENS (MIDDENBOUW PO) En plots heb ik een bouwsel

DOELSTELLING:

de leerlingen maken kennis met het begrip architectuur.

Aan het eind van de les hebben de leerlingen een papieren gebouw ontworpen.

KERNDIEN:

48, 50, 52

WERKVORMEN:

klassikaal: uitleg over architectuur

individueel: een bouwwerk maken van papier

KUNSTWERKEN:

Paviljoen Coop Himmelb(l)au - Coop Himmelb(l)au - Delfzijl

Otium - Observatorium - Hoogezand

NODIG:

oliepastel en gekleurd papier

zwart papier

LINK:

<http://www.youtube.com/watch?v=BVZwLy57h2o>

Inleiding

Hou een groepsgesprek over het bouwen van hutten,

aan de hand van de volgende vragen:

wie heeft er wel eens een hut gebouwd?

Hoe zag jouw hut eruit?

Waar stond jouw hut?

Was het een geheime plek of juist niet?

Wie mochten allemaal komen in jouw hut?

Wat deed je in de hut?

Instructie

Bekijk met de groep het filmpje op you tube (zie link).

Bekijk de beelden in het boek *In weer en wind. 30 kunstwerken in Groningen*, hoofdstuk 'Bouwsets en onderkomens'.

Behandel in de les het paviljoen Coop Himmelb(l)au in Delfzijl.

Behandel het begrip architectuur.

Video clip folly

COOP HIMMELB(L)AU / 2003 (1990) / Delfzijl, Handelskade Oost staal, geschilderd staal, roestvrij staal, hout, hoogte 1200 cm. Eigendom Groningen Seaports

Verwerking

Alle leerlingen krijgen 2 gekleurde A4 velletjes papier. Met oliepastel krassen de leerlingen lijnen op het papier, liefst met de ogen dicht.

Er ontstaan diverse vlakken, die door de leerlingen worden ingekleurd.

Deze opdracht herhalen de leerlingen met het tweede vel papier.

De vellen papier worden in maximaal vijf stukken geknipt of gescheurd.

Met deze stukken kan een papieren bouwsel gemaakt worden en wel door ze ruimtelijk te maken. Vouw de randjes tot plakranden. Het papier kan gebogen worden tot een boog of gevouwen tot een dak. De stukken worden geplakt op een zwarte ondergrond.

**LESSUGGESTIE ONDERBOUW:
BOUWSELS EN ONDERKOMENS**

De voorgaande les kan ook uitstekend gegeven worden in de onderbouw.

**LES - TAAL (MIDDENBOUW PO)
Maak een vormgedicht****DOELSTELLING:**

aan het eind van de les hebben de leerlingen een vormgedicht gemaakt.

KERNDOEL:

54, 55 en 56

WERKVORMEN:

gedicht lezen en voordragen
illustreren

KUNSTWERKEN:

C.O. Jellemapad - Anne Hilderink - Leens

LINKS

Voor het vinden van de juiste kunstenaar kunt u voor advies terecht bij het IVAK te Delfzijl (0596 - 614 244) en KunstStation C te Winsum (0595 - 444 445)

Inleiding

Bekijk met de groep de foto's van het kunstwerk C.O. Jellemapad van Anne Hilderink te Leens.

ANNE HILDERINK / 2008 / Leens, Zr. A. Westerhofstraat 8, kerkpad: klinkers, lengte 4756 cm / fries op baarhuis: leisteen 32 x 393 cm / twee trappen met gedichten: Bremer zandsteen, verschillende afmetingen. Eigendom Gemeente De Marne

Verwerking

Kies een onderwerp voor een gedicht, bijvoorbeeld: de liefde. Vraag aan de leerlingen in welke vorm zij een gedicht over de liefde zouden schrijven. Geef de leerlingen de opdracht een gedicht in een bepaalde vorm te schrijven. Onderwerpen kunnen zijn: eten, je hobby, reizen, sport, je knuffel, jouw lievelingsdier.

LES - TAAL (MIDDENBOUW PO)

Maak een letterobject

DOELSTELLING:

de leerlingen ontwerpen eigen letters. Aan het eind van de les hebben de leerlingen een letterobject van klei gemaakt.

KERNDIEL:

54, 55 en 56

WERKVORMEN:

klassikaal: lettercollage maken, uitleg opdracht
individueel: ontwerpen en bouwen met klei

NODIG:

papieren letters (10 x 10 cm), tekenpapier (70 x 100 cm), lijm
papier A4, stiften, schaar
klei, mes, kleislib (dunne klei)
zo mogelijk: keramische oven en glazuur

Instructie

Apollinaire was een Franse dichter en hij schreef het gedicht 'Il pleut'. Maak de titel van het gedicht nog niet bekend, laat de leerlingen eerst kijken en raden waar het over zal gaan. Natuurlijk schreef hij in het Frans, 'il pleut' betekent 'het regent'. Ook al spreek je geen Frans, toch zou je aan de vorm kunnen zien waar het gedicht over gaat.

Inleiding

Voor in de klas staat een grote bak met allerlei letters geknipt uit verschillende kleuren karton (+ 10 x 10 cm). Elke leerling gaat in de bak op zoek naar de beginletter van zijn/haar eigen naam en kiest een lievelingskleur. Voor in de klas hangt een groot vel papier, minimale grootte van 70 x 100 cm. De docent plakt als eerste ergens op het vel papier zijn/haar eigen letter. De leerlingen komen één voor één naar voren en plakken hun letter op het vel. De letters mogen recht, scheef, op de kop of in spiegelbeeld geplakt worden. Voorwaarde is wel dat de letters elkaar raken. Op deze manier maakt de groep een lettercollage.

Instructie, verwerking

De leerlingen ontwerpen met de letters van hun voornaam eigen letters. Voor elke letter wordt één vel papier (A4) gebruikt. Het papier moet lettervullend gebruikt worden. De leerlingen rollen een plak klei uit tot een dikte van minimaal 3 cm. De letters die de leerlingen hebben ontworpen, worden

uitgeknipt en dienen als mal voor het uitsnijden van de letters uit klei.

Laat de klei liggend aanharden, zodat de letters daarna rechtop blijven staan ('leerhard' genaamd).

De leerlingen monteren met dunne kleislib de letters aan elkaar.

De opdracht is dat er een nieuw object ontstaat en de naam niet leesbaar meer is. Het gaat om het bouwen; de letters kunnen zelfs versneden worden. Zo maakt elke leerling een eigen letterobject.

Technische tip: bij het monteren van de letters is het heel belangrijk dat de leerlingen de raakvlakken eerst ruw maken (gebruik een kartelmesje of vork); dan flink met slib insmeren en stevig aandrukken.

Reflectie

Laat alle letterobjecten langzaam drogen (minstens 7 dagen bij kamer temperatuur) en eventueel bakken.

Wanneer bakken niet mogelijk is, beschilderen de leerlingen hun object met acrylverf.

Maak met de leerlingen een letterhoek, waar alle letterobjecten worden tentoongesteld. Voor de tentoonstelling zou ook gebruik gemaakt kunnen worden van een grote foto van het schoolplein, zodat het net lijkt alsof de letterobjecten op het schoolplein staan.

Colofon

In weer en wind. Educatief project rondom kunst in de openbare ruimte van Groningen is een uitgave van de Provincie Groningen

ONTWIKKELING LESMATERIAAL

Sanne van Iersel en Jos Boerjan

TEKSTREDACTIE

Maricée Ten Bosch en Jos Boerjan

INTRODUCTIEFILM EN FILM KUNSTGESPREK

Josje Kobes

FOTOGRAFIE

Josje Kobès, Studio Frontaal Groningen

Harry Cock met uitzondering van *Inkleuringen van het wad*, Han Jansen

Met dank aan Christian Jansen voor het gebruik van de foto's van Han Jansen. (foto staat op meerdere pagina's)

PROJECTLEIDING

IVAK, KunstStation C

VORMGEVING

247design

UITGAVE

februari 2011

Speciale dank aan Ankie Boomstra; Martin Borchert; Els Brouwer; Harry Cock; Nynke van Dijk; Han Jansen; Henk Jansen; Anja Nutters; Tessa Valentien; Jeannette Vedder; Het Hogeland College, Warffum; OBS Jan Ligthart, Delfzijl; Kentalis Guyotschool voor speciaal onderwijs, Haren

